

NR 36

Gör egna plantor

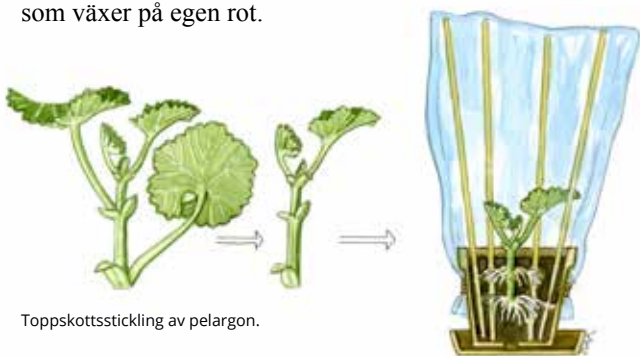
Med ganska enkla medel går det att göra egna nya växter – med sticklingar, genom delning eller genom avläggare. Det kan man göra från många växter – från tidig vår fram till växtsäsongens slut beroende på växtslag. En del växter både blommar och växer bättre av att delas. Andra, t ex pion, brukar inte alls gilla den behandlingen.

Många växter går att föröka, alla sorter av buskar och träd som normalt klarar sig på orten och som växer på egen rot men också rosor på egen rot bör gå bra att sticklingsföröka.

Sticklingar – olika tider för olika växter

Örtartade sticklingar, som inte förvedas, tar man relativt tidigt på våren – de första skotten på t ex flitiga lisa, fuchsior, hibiskus, krysantemum, nerium och pelargoner men också buddleja och de flesta perenner. Lite senare, i juni-juli tar man sticklingar från skott som börjar bli förvedade och bruna längst ned på stammen – så kallade halvt vedartade sticklingar, t ex berberis, buddleja, buxbom, ginst, hortensia, kaprifol, klematis, kornell, murgröna, måbär, olvon, schersmin, spirea, try, oxbär, ölandstok, många kryddväxter, som lavendel, rosmarin, timjan och salvia. Dessa behandlas som örtartade sticklingar eftersom man tar sticklingen med blad.

Sticklingar från vedartade växter som är helt avmognade tar man i slutet av eller efter växtsäsongen, från augusti och framåt – t ex fläder, gullrips, kornell, pil, rosenry, schersmin, vildvin, vinbär – de flesta buskar eller träd som växer på egen rot.

Toppskottsstickling av pelargon.

Flera sätt att ta sticklingar

- **TOPPSTICKLING**, fungerar på de flesta växter. Ta av toppen ca 10 cm på stickling från pelargon, örtartad stickling ett örtartat skott och ta bort de nedersta bladen. Klipp nedanför ett bladfäste eller mellan två bladfästen, där skottet är hårdast och minst mottagligt för rötta. Här kommer de nya rötterna.
- **STICKLING MED KLACK**, sidoskott dras av från stammen så att en bit av barken följer med. Lämpligt för mer förvedade växter bl a barrväxter. Ta bort de nedersta bladen.
- **BASSTICKLINGAR**, småskott som kommer från basen på vissa perenner på våren, t ex riddarsporre, binka, rud-

beckia, tremastarblomma, olika slags veronikor. Riv av det nya skottet och se till att en bit av moderplantans rot också kommer med. Sätt skotten i sand eller torvblandad jord, i en kruka och trä en plastpåse över.

- **STAMSTICKLING**, innebär att en del av stammen/stjälken används, t ex på pelargon och många andra krukväxter.
- **BLADSTICKLING**, blad från t ex Saintpaulia och kornettblomma (*Streptocarpus*).
- **ROTSTICKLING/ROTBITAR** kan tas från många perenner och planteras direkt; av jättevallmo, kungsljus, höstflox m fl. Så förökas också hallon. För att skilja mellan upp och ner skär man ena snittet rakt och det andra snett. Plantera roten i krukor med sandblandad jord. Plantor som sticklingförökas blir exakta kopior av den planta man tar ifrån – moderplantan.

Viktigt är också att ta sticklingarna från friska kompakta och kraftiga plantor, som inte blommar. Alternativet är att skära bort både blomstickling från mor och knoppar.

Snabb rotning viktig

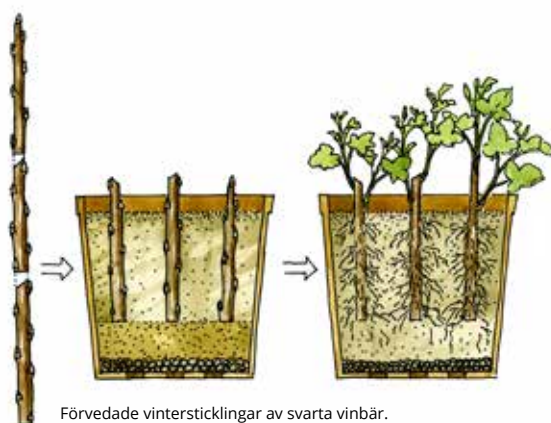
A och O är att få sticklingarna att rota sig så snabbt som möjligt. Jorden de ska i planteras i behöver inte vara särskilt näringsrik, det kan till och med hämma rotningen, men det ska vara väl dränerad, varm och fuktig, djupgrävd, väl sandblandad jord eller så- och sticklingsjord. Det går också att göra en egen jordblandning av likadelar lövmull och sand. Ett effektivt alternativ är att doppa sticklingarna i ett rotningemedel. Det kan man göra själv av pil- eller videokvistar som får stå i vatten.

Örtartade sticklingar

Örtartade sticklingar förlorar lätt vatten och är särskilt känsliga under förökningen. Ta bort bladen från den nedersta halvan av sticklingen. Plantera i krukor som får stå tätt i en kallbänk. Täck sedan plantorna med plast (som

får lufthål) och skydda mot stark sol. Tas sticklingarna i juni bör de ha fått rötter och vara färdiga för utplantering ett par månader senare. Plantorna måste gradvis vänjas vid utomhustemperatur innan de planteras ut där de ska stå i trädgården.

Tumregeln är att ta sticklingar efter blomningen av t ex isop, lavendel, rosmarin och salvia. Isop kan även delas, antingen höst eller vår.

Förvedade vintersticklingar av svarta vinbär.

Vedartade sticklingar

Välj en kvist som är ca 5-10 mm tjock i nedre änden och ca 20 cm lång. Plocka bort alla blad och lägg snittet i nedre änden några m m under det nedersta bladfästet. Eventuella förgreningar gör inget, men de bör inte vara längre än 3-5 cm.

Sätt ner minst 2/3 av sticklingen i jorden. Plantera i väl sandblandad jord eller i stora krukor med färdigköpt porös och ogräsfri sticklingsjord. Ställ krukorna med sticklingar direkt på jorden eller på marktäckväv (för att slippa ogräs). Plantan ska stå på platsen i minst ett år

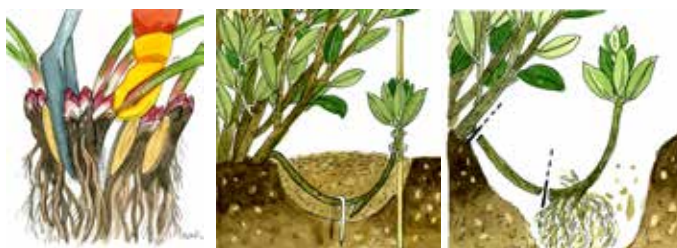
10-20 sticklingar per kruka är lämpligt, med en sort i varje. Etikettera gärna. Krukan med sticklingen behöver vattnas ända tills det fryser. Infrysning, som inte går att hindra, tar inte död på sticklingarna. Viktigt är att inte låta sticklingarna torka ut.

Täck med ett lager höstlöv, 30-40 cm tjockt, när jorden som krukorna står på och jorden i krukorna är helt infrysad. Ta bort täcket tidigt på våren, eftersom det ska skydda mot uttorkning och inte mot kyla. Sticklingarna ska stå kvar i krukorna eller i jorden för att rötterna ska kunna utvecklas.

Första sensommaren bör det gå att se om sticklingarna lever men de ska inte planteras ut förrän sent på hösten eller nästkommande vår.

Delning

En del perenner och buskar växer så att mitten blir naken och ful. Det är ett bra tillfälle att dela växter med tjock och saftig jordstam, rhizom, t ex bergenia, höstanemon, en del liljor och iris.

Delning av rabarber med vass grävspade.

Avläggare av rododendron.

Gräv upp plantan försiktigt och skaka av jorden. Spola rötterna med vatten så att gränserna syns. Skär bort gamla fula, torra delar. Dela jordstammen i flera bitar men se till att varje bit har rot och bladrosett. Är det svårt att få isär plantorna kan de dras isär med hjälp av en spade, en kniv eller till och med en grep. Korta av långa trådiga rötter en bit (de får aldrig torka ut) och skär ner långa blad (på t ex iris) till 10-15 cm. Plantera omedelbart och ganska grunt, vattna och skydda från stark sol och blåst. Allmänt sett är det bäst att dela plantor när de är i vila eller just när de har börjat växa, d v s vår och höst. Perenner som blommar på vår och tidigt på sommaren mår bäst av att delas i augusti medan de som blommar sent delas på vår. Aster delas till enstaka rotade skott, primulor i rosetter etc. Kinesisk kärleksört utvecklar ofta nya rötter om den står i en blomvas. Genom att gräva ner de rotade skotten någonstans utomhus kan man ha turen att få en ny kärleksört.

Avläggare

Så kallade avläggare är en enkel metod för att få fler bär- och prydnadsbuskar. Det finns flera sätt. Ett är att kupa upp jord runt busken så att nedre delen av grenarna kommer under jord. Så småningom bildas rötter på den bit som finns under jord (passar svarta vinbär eller klängväxter som kaprifol och klematis). Ett annat sätt är att tvinga ner en bit av en gren till jordytan. Förankra grenen vid jorden med en grenklyka.

För att skynda på rotningen kan man skära ett litet hack på undersidan av den böjda grenen, där den ligger an mot jorden. Efter ca 6 veckor brukar det gå att se rötter, men ibland dröjer det ett helt år. Skär loss den nya plantan och placera i en kruka eller där den ska stå i rabatten.

Lökar som har blommat sätter ofta små sidolökar, som stjälar näring om de får sitta kvar, t ex *Allium*, en del iris, kejsarkronor, fritillaria, snödroppar, tulpaner, narcisser m fl.

Ta upp löken och peta försiktigt bort sidolökarna. Plantera om den gamla löken i ny jord och sedan de små lökarna direkt i rabatten. Lökarna kan också drivas i en kruka under sommaren. Ställ krukorna frostfritt över vintern eller gräv ner i en rabatt på hösten.